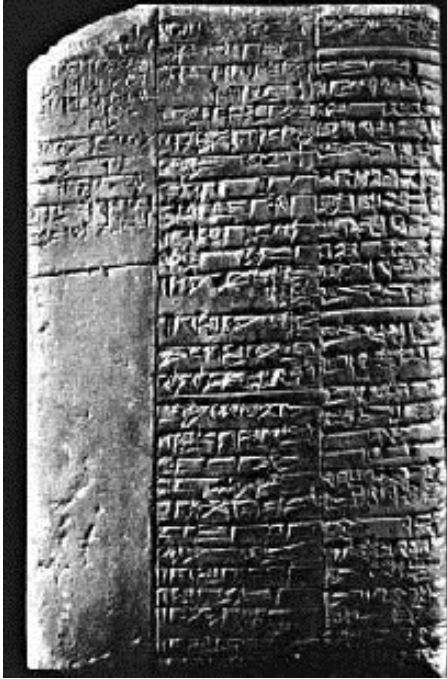

ECZACILIK SÜMERLERLE BAŞLADI

Taş Devri insanları, bazı bitkileri ilaç olarak kullanmaya 60 bin yıl önce başladı. İlaç reçetelerinin yazıldığı ilk belge, Sümerler tarafından 4400 yıl önce yazıldı.

Sümerler “Geleneksel Halk İlaçları”nın Atasıdır

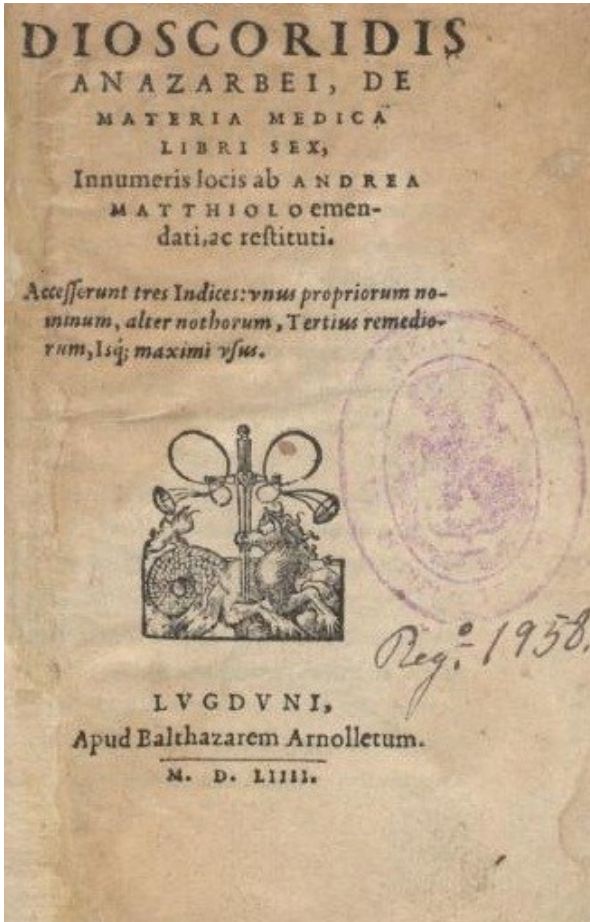
Irak'ta Zagros Dağlar'ındaki Shanidar Mağarası'nda, 60 bin yıl önceden kalan Neandertal insan iskeletlerinin yanında 8 çeşit bitki poleni bulundu. Bu bitkilerden 7'si günümüzde de bitkisel ilaç olarak kullanılıyor. Buzullar arasında cesedi bozulmadan kalmış olarak 1991'de bulunan Buz Adam Ötzi, 5300 yıl önce yaşamıştı. Ötzi'nin torbasında, barsak parazitleri için kullanılan bitkiler vardı. Bitkisel ilaçlarla ilgili ilk yazılı belgeler Sümerler'e aittir. Sümerler, önemli konuları kil tabletlere yazardı. Islak kile (çamur), avuç içinde dikdörtgen bir şekil verilirdi. Ucu üçgen şeklindeki kalemler, bu kilin üzerine bastırılarak yazı yazılırdı. Kil tabletler kurutularak saklanır veya kuruduktan sonra fırınlanırdı. Bu tabletlerin binlercesi arkeologlarca bulunup tercüme edildi. Tıpla ilgili tabletlerde çok sayıda bitkinin adı ve hangi hastalıklar için kullanılacağı yazılıdır. Farklı hastalıklar için ilaçların nasıl hazırlanacağını anlatan dünyanın en eski belgesini Sümerler M.Ö. 2400'de yazdı. İlaçların önemli bir kısmı, farklı bitkisel ve hayvansal ürünlerin karışımı şeklindedir. İlaç ham maddeleri arasında; kurutulmuş meyve, çiçek, ağaç kabuğu, kaplumbağa kabuğu, yılan derisi, koyunun iç yağı, böbrek yağı, kuşun gözünün yağı, bira, şarap ve susam yağı gibi malzemeler yer alır. Bu ilaçların, yazı bulunmadan önce ustadan çırağa aktarıldığı ve Sümerler tarafından derlenip yazıya döküldüğüne inanılıyor.

Sümerlerin M.Ö. 2400'de yazdığı ilaç hazırlama kılavuzu (Philedelphia Üniversitesi)

Sümerler’de İki Farklı Doktor-Eczacı Vardı

Sümerler, hastalıkların tanrılar tarafından ceza olarak verildiğine inanırdı. Hastanın ailesi önce hastalığa hangi tanrının sebep olduğunu öğrenmek için “aşipu” olarak anılan doktoru davet ederdi. Bir tür şaman veya efsuncu olan aşipu, hastayı muayene eder ve hastalığa neden olan tanrı veya ruhu belirlerdi. Ardından hastaya, ilgili tanrının gönlünü almak için hediyeler sunmasını isterdi. Aşipu, bazen hastaya nazarlık veya muska takardı. Sonuç alınmaz ise “asu” denilen, bitkisel ilaç uzmanı bir doktor-eczacı davet edilirdi. Bitkisel ilaçların etkisini bir ustadan öğrenmiş olan asu, hastaya en uygun ilacı verirdi. Mısırlılar da tanrıların hastalığa neden olduğuna inandığı için muska ve nazarlık takıp bitkisel ilaç kullanırdı. Mısır’da M.Ö. 1550’de yazılmış olan tıpla ilgili Ebers Papirüsü, 110 sayfadır ve rulonun uzunluğu 20 metredir. Ebers ve diğer tıbbi papirüslerdeki ilaçlar arasında; astım, mide, barsak, göz, baş ağrısı hastalıkları ve doğum kontrolü için önerilen bitkisel ilaçlar yer alır. İlaçlar; süt, bal, yağ, bira, kil, çiçek, meyve, ağaç kökü ve kabukları gibi malzemelerin karışımlarıdır.

Dioscorides’in De Materia Medica adlı bitkisel ilaç kitabı (M.S. 70)

Antik Yunan, Abbasi ve Orta Çağ Dönemlerinde Eczacılık

Yunanlılar da tanrıların kızdığı zaman insanları hasta ettiğine inanırdı. M.Ö. 460'ta Kos Adası'nda doğan Hipokrat, buna karşı çıktı. Hipokrat, hastalıkların doğal olaylar olup kızgın tanrılarla ilgisi olmadığını açıkladı. Bu fikri nedeniyle 20 yıl hapis yatan Hipokrat, tıp ve eczacılığın modern bir temele oturmasını sağladı. Günümüzde doktorlar, onun hazırladığı Hipokrat yemini ile mesleğe başlar. Tarsus yakınlarında M.S. 30'da doğan Dioscorides, M.S. 50-70 yılları arasında De Materia Medica adlı beş ciltlik tıp kitabını yazdı. Kitapta, ilaçlar için 130 bitki ve ham maddenin adı geçer ve bitkisel ilaçların 4740 farklı kullanımını anlatılır. Kitabın tercümeleri, Avrupa'da 1500 yıl boyunca kullanıldı. Abbasiler döneminde; El Razi, el Zahravi, el Biruni ve İbn-i Sina gibi çok sayıda tıp ve eczacılık uzmanı yetişti. İbn-i Sina'nın, Tıbbın Kanunu adlı kitabında, yeni ilaçlar için uyulacak kurallar verilir. Klinik farmakoloji konusunda, ilacın etki süresinin izlenerek tesadüfi iyileşme olmadığından emin olunması istenir. İlacın bir değil, çok sayıda hastada etkili olması gerektiğine dikkat çekilir. İlaçların hayvan deneylerinden sonra insanlarda denenmesini öneren kitapta, 760 ilaç listelenmiştir. Eczacılık eğitiminin, tıptan bağımsız olarak verilmesine ilk kez Avrupa'da 1231'de başlandı. Avrupa'da doktorların değil, eczacıların eczacılık yapmasını emreden genelge 1240'ta II. Frederic tarafından çıkartıldı.

Osmanlı Dönemi'nde Türk eczacıların açtığı ilk eczanelerden birisi (Salih Necati'nin 1909'da Üsküdar'da açtığı eczane)

Türkiye’de Eczacılık Fakültelerinin Kuruluşu

Osmanlı döneminde, aktarlar eczacılık yapardı. İzinsiz aktarlık yapmak, 1581’de yasaklandı. II. Mahmut, 1838’de Avusturya’dan tıp ve eczacılık hocaları getirterek modern tıp ve eczacılık eğitimi başlattı. İlk eczacılık eğitimi, 1839’da Mekteb-i Tıbbiye’nin eczacılık sınıfı ile başladı. Eczacılık sınıfına ortaokul mezunları alınır ve 4 yıllık lisenin ardından 3 yıl eczacılık eğitimi görürlerdi. Eczacılık sınıfı askeri öğrencilerle başladı, daha sonra sivil öğrenci alınsa da mezun sayısı pek artmadı. Abdülmecit döneminde, Kırım Savaşı sırasında gelen İngiliz ve Fransız askerler arasında eczacılar da vardı. Savaşın sonra bu eczacıların bazıları İstanbul’a yerleşip modern eczaneler açtı. Askeri tıp okulu 1908’de Mekteb-i Tıbbiye-i Mülkiye-i Şahane adını alarak sivil tıp okulu oldu. Tıbbiyeye bağlı olan Eczacı Mekteb-i Alisi, 1962’de bağımsız bir eczacılık fakültesine dönüştürüldü. Ardından 1964-1969 yılları arasında, 8 tane özel eczacılık yüksekokulu kuruldu. Özel yüksekokullar, 1971’de devletleştirildi. Bu yüksekokullar 1983’te eczacılık fakültelerine dönüştürüldü. Ankara Üniversitesi, Hacettepe Üniversitesi, Gazi Üniversitesi, Anadolu Üniversitesi, Ege Üniversitesi, İstanbul Üniversitesi ve Marmara Üniversitesi bünyesinde eczacılık fakülteleri kuruldu. Ülkemizde halen 23 eczacılık fakültesi bulunuyor.

Sümerler’in bitkisel ilaçlarının yerini, kimyasal tekniklerle hazırlanan modern ilaçlar aldı. Sağlığımızı modern eğitim alan doktor ve eczacılarımıza borçluyuz.

Prof. Dr. Ural Akbulut
ODTÜ Kimya Bölümü

Tarihte bugün

28 Şubat 1935: Kimyacı Wallace Carothers, Naylonu icat etti